

Despre omul de astăzi din Biserică, între Iisus Hristos, existențialism și secularizare

Una dintre problemele cu care *Biserica se confruntă în prezent este problema secularizării*, care, odată cu epoca modernă, a devenit din ce în ce mai presantă. Lumea are impresia că ea nu există. De ce? Pentru că este un lucru nevăzut, dar mai ales pentru că plantează în inimile oamenilor ideea că dacă sunt fericiți aici pe pământ, atunci nu le mai trebuie viața viitoare, nu le mai trebuie Dumnezeu, nu le mai trebuie o comuniune adevărată cu ceilalți, nici chiar cu Iisus Hristos, ci doar legături de afaceri, din care să aibă un câștig. Toate valorile spirituale creștine revelate de Sfânta Treime sunt transformate în valori cu caracter uman, negându-se caracterul lor revelator. Pe vremea comunismului, sau a altor curente nefavorabile creștinismului, credincioșii învățaseră să se ferească de el! dar secularizarea este greu de observat și așa cum spune profesorul Jean-François Colossimo în interviul de față, ea nu face martiri. Lumea nu se simte amenințată de ea crede chiar că este un lucru normal, fără să știe de fapt că ea corupe sufletul.

Secularizarea apare odată cu descoperirea omului ca rațiune autonomă

Așa cum se întâmplă destul de des, realitatea a apărut înaintea cuvântului. El este mai degrabă un cuvânt filosofic. În *secularizare* intră termenul *secol* din limba latină. Ideea care se regăsește în spatele lui este că într-un fel, în relația existentă în mod general între Împărăția lui Dumnezeu și lume, între Biserică și lume, întreg registrul simbolic, întreg registrul sfințeniei, puțin câte puțin se transformă de fapt într-un spațiu laicizat, un spațiu public, se pierde dimensiunea transcendenței divine, tot ceea ce era în ordinea verticalității se pune în ordinea orizontalității, tot ceea ce era în ordinea imuabilului se pune în ordinea transformării. Secularizarea începe în mod real, sau o putem data, odată cu Renașterea, atunci când se trece de la un univers închis la un univers infinit, atunci când, în mod evident, omul devine într-un fel centrul lumii. Există o legătură foarte profundă între secularizare și umanism, deoarece umanismul va presupune că efectiv toate regulile și toate legile revelate contează mai puțin decât legile pe care omul și le poate da sieși.

Fenomenul se accelerează odată cu Iluminismul, unde omul se descoperă ca o rațiune autonomă, își impune chiar el însuși legea sa în mod definitiv. Plecând de aici, se creează un conflict între credință și rațiune, în mod particular în Occident unde scolasticii latini au încercat să unească credința cu rațiunea. Începând cu secolul al XVIII-lea, credința este trimisă într-un spațiu subiectiv, acesta este fenomenul credinței, al diversității credințelor și al punerii chestiunii credinței, ceea ce duce la o formă de pozitivism în secolul al XIX-lea care face ca omul să se viseze demiurgul lui însuși: își împropriază puteri prometeice și se vede într-un anumit fel Dumnezeu. De asemenea, începutul secularizării poate fi identificat fie în orizontul social unde se voia crearea unui om nou, fie în domeniul tehnic, fie sub forma imperialismului occidental, față de cultura mondială, în noțiunea de progres. Doar că, prin marile catastrofe ale secolului al XX-lea, ca Auschwitz, Nagasaki, Hiroshima, omul descoperă toată latura obscură și aducătoare de moarte a rațiunii fără Dumnezeu.

Creștinismul secular pierde legătura cu Revelația, devenind o religie fără conținut

Putem zice că secularizarea este încă în evoluție. Or, atunci când ne uităm la această evoluție, trebuie să citim, împreună cu filosoful german Carl Schmidt, un gând care a fost discutat în nazism, dar care este interesant asupra acestui punct de vedere, și anume că toate marile idei politice ale lumii moderne sunt de fapt noțiuni teologice laicizate, secularizate, și că, într-o oarecare măsură, atunci când critica modernă acuză Biblia de a conține stări de antropomorfism, în final există mult mai mult teomorfism în modernitate decât există antropomorfism în Biblie.

Una dintre dificultățile secularizării este că, așa cum zicea Chesterton, un mare gânditor catolic britanic, lumea este plină de creștini, dar de creștini care au devenit nebuni. Adică o primă idee pe care o putem trage de aici este că raportul care a existat la început între creștinism și modernitate (modernitate rațională, anticreștină, acreștină) ascundea de fapt un proces mult mai complet și dinamic, știind că discursurile atee erau și ele tot discursuri religioase, în sens general legat de ceea ce este religios, adică de invizibil, de transcendent (acest lucru este tipic și comunismului, care a fost și el un fel de biserică, care avea un Papă al său, profeți, ierarhie, catehism, rituri ale sale, liturghii ale sale, excomunicați, eretici ai săi, credincioși ai săi). Trebuie să ținem cont că secularizarea este un fenomen complex. Nu este vorba, de fapt, în secularizare de o opoziție radicală față de creștinism, ci mai degrabă de o formă paradoxală de creștinism în devenire, în care creștinismul pierde legătura sa cu Revelația pentru a deveni un fel de religie occidentală mondializată, o religie fără conținut, toate ideile creștinismului devenind idei abstracte. Câteva exemple: primul a fost dovedit de către Tocqueville. Introducând universalitatea ființelor umane la ceea ce Sfântul Apostol Pavel zice: "nu mai există iudeu, nici elin, nici sclav, nici bărbat, nici femeie, ci toți suntem una în Iisus Hristos" (Galateni 3, 28), el introduce un principiu de egalitate, care va duce la democrație.

Secularizarea propune idei creștine care au devenit nebune

Omul s-a dezvoltat, s-a subiectivizat total de orice comportament. Putem zice că emergența persoanei, care este un lucru dificil în creștinism, a adus chestiunea individului. Putem să opunem persoana individului în sensul în care în creștinism persoana este concepută în comuniune, comuniune cu Dumnezeu și cu ceilalți, și recunoaște un caracter unic fiecărei persoane. Iar acum, acest caracter unic, fiecare persoană și-l revendică în mod individual, nu în comuniune cu ceilalți, cu Dumnezeu sau cu adevărul, ci ca un individ care este liber în toate alegerile sale. Deci putem zice că acesta este momentul secularizării. Este exact ceea ce zicea Chesterton, idei creștine dar care au devenit nebune. Aceasta este o dimensiune care trebuie bine înțeleasă. Dacă vedem secularizarea ca un dușman, trebuie să ținem cont că este un dușman care a fost produs pe lângă cultura creștină, este un dușman interior. De aici și dificultatea de a lupta contra secularizării, odată pentru că este o mișcare istorică începută de la Renaștere și care a continuat până în prezent, și în al doilea rând pentru că este un fenomen foarte complex. Nu trebuie confundată secularizarea cu laicitatea. De exemplu, Statele Unite ale Americii sunt o țară foarte puțin laică, unde bisericile joacă un rol fundamental, dar o țară foarte secularizată. De aici obținem un alt sens al secularizării, și anume că secularizarea presupune abolirea eshatologiei. Mai înainte trebuie spus, este adevărat, o zic într-o

manieră mai simplistă, că nu mai există o altă lume, alte imperii mondiale sau politice, într-o manieră paradoxală, pentru că chiar nu mai există o altă lume. Lumea, pământul este cunoscut în întregime astăzi, nu mai este nimic de descoperit, și nici nu există o altă lume, în sensul în care într-o lume viitoare oamenii să se vadă în raport cu lumea aceasta. Timpul a luat lățimea proprie: timpul vieții terestre, al vieții biologice. Prin asta, într-un final, oamenii există și le este din ce în ce mai greu să existe în raport cu cele invizibile, în raport cu proiectările eshatologice. De exemplu, creștinismul american este foarte viu, dar este și foarte puțin eshatologic. Este aici și acum când trebuie să devii un om regenerat, când trebuie experimentat binele pe care Dumnezeu ți-l dăruiește și nu se are în vedere un timp eshatologic. Deci secularizarea este această noțiune de fericire individuală, aici și acum, în subiectivitatea alegerii, pentru că secularizarea, de fapt, a avut stări în care fiecare persoană iese din ansamblul ei de apartenență și își poate afirma libertatea sa necondiționată.

Secularizarea antrenează crispări de identitate

Această întrebare ne pune multe probleme atunci când analizăm secularizarea așa cum am făcut eu până acum, arătând rădăcinile ei creștine. Din cauza aceasta ne este și foarte dificil să definim creștinismul astăzi, deoarece oamenii au impresia că trăiesc deja într-o atmosferă creștină și postcreștină. Ei sunt pentru egalitate, sunt pentru iubire, sunt pentru libertate, sunt pentru toate aceste valori care își au izvorul și au supraviețuit în timp datorită creștinismului, dar vor să le trăiască pentru ei înșiși, iar atunci când le zicem că de fapt creștinismul le cere altceva, acest altceva nu este înțeles. De ce? Pentru că secularizarea nu dă un orizont veșnic, ea prelungește timpul, dar nu dă nici o perspectivă a Împărăției Cerurilor, ci pe cea lumească. Punând pe fiecare în fața lui însuși, ea promite astfel o atomizare a omului și a circumstanțelor sale. Așadar ea provoacă o atomizare a omului ca persoană, pentru că omul, bărbat și femeie, nu au fost niciodată ființe atât de psihologice și cerebrale ca astăzi. Ea promite de asemenea o atomizare a marelui corp în care oamenii se înscriu, pentru că azi națiunea, familia, branșa din care facem parte, locul nașterii toate acestea sunt noțiuni foarte mobile. Nu mai există noțiunea de fixitate. Încă o dată, într-o oarecare măsură, este o formă de reușită inversată a programului Sfântului Apostol Pavel. Putem fi azi totul pentru toți. În mod simplu nimeni nu mai știe cine este, de unde o puternică criză de identitate și de unde secularizarea antrenează crispări de identitate extrem de puternice cu întăriri întegriste în marile forturi colective. Preoții, profesorii, soldații sunt în prezent sperați pentru că forma lor de angajament, o formă de angajament în serviciul celorlalți, apare celorlalți ca o sumă de angajamente personale pe care le fac pentru fericirea lor proprie și pentru propria lor construcție psihologică, pentru propria lor istorie. De fapt, și mulți dintre ei au început să creadă asta. Este o formulă de genul: dacă ești fericit așa, fă ce vrei. Putem fi mândri că aparținem unei națiuni, dar nu suntem obligați să ne asumăm toate erorile, putem fi mândri că studiem într-o anumită limbă în sistemul din care facem parte, dar putem descoperi că există alte limbi și alte culturi.

Secularizarea nu face martiri, nici mucenici

Putem fi mândri de a fi în Biserică, pentru că iubim Biserica, dar nu putem tolera ca ea să devină un fel de comunitate divizată în facțiuni, vezi secte, care nu mai are nimic de zis în lume și care se închide în ea însăși. Secularizarea este o provocare, cea mai grea

provocare, pentru că ea nu face martiri. În ceea ce privește limbajul și ceea ce creștinii au de zis, se aseamănă mult limbajului celor care sunt secularizați, pentru că limbajul lor, chiar dacă nu zice același lucru, provine din același vocabular, cel al creștinismului. De aceea este o adevărată provocare.

În privința sfințeniei, Ortodoxia are o mare șansă, aceea că în secularizare există câteva criterii care sunt interesante: faptul experienței personale, faptul concordanței între vorbe și gesturi, fapte, distrugerea ierarhiei sociale, funcția mărturiei (vedem bine că marile figuri creștine contemporane sunt și martori ai lui Dumnezeu) și, în sfârșit, un fel de capacitate de universalitate. Și acesta a fost mereu modelul sfințeniei în lumea ortodoxă. Starețul (în limba franceză cuvântul stareț provine din limba rusă și și-a păstrat conotația lui principală de sfânt, de călugăr sau pustnic, persoană cu puteri speciale ca prooroc, taumaturg) prin excelență este cineva care se fondează pe experiența personală, care nu este în ierarhie, care este capabil să primească pe toată lumea și care are o funcție de martor, care nu impune reguli sau legi, doctrine sau dogme, dar care este în relație. Deci putem zice că modelul sfințeniei ortodoxe, și aici în mod paradoxal, este foarte adaptat timpului secularizării, în orice caz în mentalitate.

Despre Democrație și secularizare

Democrația este un imens succes al creștinismului. Dar creștinismul se dizolvă de asemenea în democrație, pentru că democrația, la un moment dat, se poate întoarce împotriva creștinismului. Un al doilea exemplu, care ne ajută să vedem secularizarea într-o manieră mai complexă, este că, în noțiunea de mariaj, care este o noțiune arhaică, creștinismul introduce o noțiune de patrimoniu, de filiație, de asociere a binelui, introduce caracterul unic al fiecărei persoane, caracterul unic al legăturii iubirii. Iar această legătură a iubirii, vedem că astăzi este revendicată de cei care zic, de exemplu: eu divorțez pentru că iubesc pe altcineva, sau de homosexualii care reclamă recunoașterea unirii civile homosexuale de tip marital. Aceasta este de asemenea una dintre victoriile paradoxale ale creștinismului, pentru că, instalând egalitatea, creștinismul a adus democrația, instalând înțietatea iubirii, creștinismul a adus societatea în care ne regăsim azi, în care preferința subiectivă trebuie să fie totalmente respectată. Când zic victorie paradoxală nu zic asta ca și când creștinismul, în calitatea sa de mișcare istorică, de cultură, de civilizație, ar fi programat asta, ci pentru că astăzi creștinismul poate să-și revendice faptul că iubirea are înțietate asupra oricărui alt lucru. Un alt exemplu, este, evident, cel al drepturilor omului; drepturile omului sunt inconfundabile pentru că regăsim teoria teologico-juridică a războiului, a războiului just, a universalității ființei umane, a respectului fundamental al fiecărei conștiințe, a libertății de expresie, a libertății de adeziune, de credință. Evident că azi nu mai servesc acestor lucruri. Câteodată, chiar drepturile omului servesc la a împinge Biserica creștină de a nu respecta aceste drepturi.

Secularizarea este o schimbare, o inversare a ideilor teologice în idei politice. Naționalismul este figura ortodoxă a secularismului. Câteva caracteristici: în primul rând inversarea ideilor teologice în idei politice, în al doilea rând lumea ca singur orizont, în al treilea rând supremația individului asupra întregului colectiv, a întregii legi, și contractualizarea. Apoi un alt sens al secularizării este de asemenea o lume liberală a belșugului și bunăstării. Acest lucru este foarte vizibil, de exemplu, în ștergerea noțiunii de suferință. Înainte, noțiunea de suferință avea un caracter mântuitor, iar astăzi căutăm pe atât cât ne este posibil ca nașterea și moartea să fie evenimente fără suferință, ca viața

să fie fără suferință, de unde și importanța psihoterapiei, care ne arată că individul a devenit rege.

Fericirea terestră ca scop în sine - o țintă a secularizării

Aici sunt două probleme distincte. Un prim aspect apare datorită faptului că lumea aceasta este singurul orizont și că fericirea este un scop în sine, iar secularizarea dezvoltă o atitudine consumatoare, o societate a consumului, a consumului de tot, de orice, de bunuri materiale, de iubire sub diverse forme (pornografie, erotism), dar, de asemenea, câteodată și a consumului religios. Este foarte interesant că pe internet găsim multe site-uri pornografice, dar și multe site-uri religioase integraliste. Deci și religia poate deveni un obiect al consumului, este tot o chestiune ce ține de secularizare. Putem fi împotriva secularizării, ca principiu, dar să ne conducem într-o manieră secularizată în raport cu religia. Adică să căutăm într-o manieră individuală bunăstarea sa particulară pentru a-și asigura o viață confortabilă. Vedem chiar că, în raport cu această consumație, secularizarea naște copii paradoxali. Un exemplu: ecologia, cea care vrea să pună o formă în acest fel de demență consumatoare, care vrea să redescopere pământul ca o grădină, omul ca un grădinar, ca un fel de mici dumnezei sau demiurghi, capabili să modeleze tot, să lucreze, să creeze. Și aici există rădăcini creștine foarte puternice.

O altă chestiune este cea a puterii politice. Aici se disting două puncte: primul este că Sfinții Părinți s-au opus într-adevăr puterii politice, Sfântul Vasile al Cezareei asupra problemei arianismului, Sfântul Ioan Gura de Aur la curtea imperială din Constantinopol, Sfântul Maxim Marturisorul care a fost și pedepsit pentru asta și este modelul cel mai convingător, ca să nu mai vorbim de epoca iconoclastă. Dar nu trebuie zis că modelul unui Sfânt Părinte este să se opună puterii politice, ci doar atunci când este nevoie. Patriarhul Atanasie la Bizanț a făcut o mare reformă chiar înainte de problema palamită a energiilor divine necreate, în secolul al XIV-lea; sau Mitropolitul Filip care a murit asasinat în timpul domniei lui Ivan cel Groznic în Rusia. Al doilea punct: problema Ortodoxiei este că începând cu secolul al XVI-lea ea a cunoscut o formă de captivitate politică. Deja problema este că botezul (încreștinarea) popoarelor ortodoxe nu a putut să urmeze pe cel al popoarelor latine. Bizanțul dă un rezumat concis al creștinării de etnie, de limbă, care nu este o experiență asemănătoare cu cea a Vestului. Există o distincție între ele. Mai târziu, asupra celor din Est au ajuns otomanii cu sistemul lor, care făcea din apartenența religioasă și o apartenență etnică, lingvistică. Apoi au ajuns, pentru că trebuia să se elibereze de imperiul Otoman, modelele Occidentale, revoluția națională. Apoi a venit comunismul care a folosit, pentru a supraviețui, argumentul național. Și deci în aceste experiențe ale popoarelor ortodoxe, experiențe extrem de dificile (în mod contrar ideii răspândite, este o lume a martirilor), a fost și o experiență foarte complicată cu puterile politice. Aici intervine un principiu al laicității care nu este urmat de cel al secularizării, de a ști că Biserica este câștigătoare dacă ține distanța față de stat, că Biserica asumă viața popoarelor și le apără în fața statului. Iar aici este o lecție nouă născută din Kremlin, de la Zidul Berlinului, din anul 1989. Văzută de Europa de Est, secularizarea înseamnă dispariția creștinismului, atât ca factor politic cât și social. Iar în Europa de Est nu se poate trăi așa, deoarece cultul și cultura sunt amestecate în mod intim, iar poporul recunoaște valorile sale religioase. În același timp, Biserica nu a așteptat mare lucru din partea statului. Deci putem zice că în Est Biserica Ortodoxă a diverselor națiuni are o dublă provocare: de a se rupe de trecutul lor, care este des un

trecut oribil și care este într-un raport de tortură cu statul, și, în același timp, trebuie să pregătească viitorul, pentru că integrarea în Uniunea Europeană, influența occidentală, puterea pieței fac ca și populațiile tradiționale ortodoxe să fie și vor fi de asemenea supuse unei secularizări intense. Și dacă Bisericele țărilor de Est nu vor să aibă aceeași soartă ca cele occidentale, trebuie să "inventeze" ceva.

“Omul cel puternic” devine căpetenia celor nelegiuiți

În altă ordine de idei, lumea aceasta, cosmosul întreg este creația binecuvântată a lui Dumnezeu – Tatăl, care a fost răscumpărată de Dumnezeu – Fiul și sfințită de către Dumnezeu – Duhul Sfânt și deci, este „casa Tatălui”, „casa părintească”. Așa a fost creată ea dintru început, având această destinație: a comuniunii și sfințirii însă noi, oamenii ulterior, am schimbat și transformat această casă a binecuvântării, îndemnați fiind de vrășmașul – diavol, într-o peșteră de tâlhari (Mat. 21, 13; Luc. 19, 46), în care cel rău a devenit puternic, „omul cel puternic”, căpetenia celor nelegiuiți, a tâlharilor (Mat. 12, 29). Cu toate acestea, Dumnezeu, ca Părinte și Tată al oamenilor, nu a părăsit lumea, ci în virtutea dragostei proniatoare, și-a trimis Fiul, pe Iisus Hristos Dumnezeu – Om și Mântuitorul care a intrat în „peștera tâlharilor”, „în casa omului puternic”, adică a satanei, și a acceptat moartea pe Cruce, legându-l în acest mod, pe omul cel puternic al zilei, și deposedându-l de bunuri (Mat. 12, 29) și, prin moartea pe Cruce, „l-a învins pe cel care deține împărăția morții”, pe diavol (Evrei 2, 14).

În momentul în care Domnul nostru Iisus Hristos l-a biruit pe diavol și era răstignit pe Cruce – dovada acestei victorii era deja cuvântul Său adresat tâlharului ajuns la starea și la măsura pocăinței: „Adevărat îți grăiesc ție, căci astăzi vei fi cu Mine în Rai” (Luc. 23, 43) – moment în care, de-a dreapta și de-a stânga erau răstigniți doi tâlhari. Amândoi erau răufăcători și ambii erau răstigniți pe cruce ca tâlhari primejdioși. Concret vorbind, nu era nici o deosebire între ei. Totuși, unul dintre ei îl acuză și îl învinovățește pe Dumnezeul răstignit împreună cu ei, dar celălalt îl recunoaște și îl mărturisește: „Unul dintre tâlharii supuși chinului Crucii Te acuză, în timp ce al doilea Te recunoaște ca Dumnezeu”, spune Sfântul Andrei Criteanul în Marele Canon. Crucea Mântuitorului Iisus Hristos a fost în acel moment judecata lumii întregi, în persoana celor doi tâlhari: „Acum este judecata lumii” (Ioan 12, 31). În acel loc și în acea vreme, lângă Crucea lui Hristos a fost judecată întreaga umanitate, toți oamenii, în persoana celor doi tâlhari. Nu este, deloc, o exagerare sau o inovație ci o constatare căci noi suntem cu adevărat cei doi tâlhari, noi toți, și aceasta este realitatea noastră. Fiecare dintre noi se află de-a dreapta sau de-a stânga lui Hristos. Fiecare dintre noi se află fie în postura tâlharului care se mărturisește și se pocăiește fie în cea a tâlharului necredincios și blasfemiator. Noi suntem cu toții păcătoși „căci cel zice că păcat nu are, acela mincinos este”, și avem fiecare crucea noastră, stăpâniți fiind de păcat și de moarte. În această privință ne asemănăm între noi fiind aceeași, cu toții. Diferența dintre cei doi tâlhari este una fundamentală dar nu constă în faptul că unul dintre ei era mai puțin răufăcător decât celălalt, ci pentru faptul că, iată, cu toate că a fost răufăcător, chiar acolo pe cruce era om, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu; a rămas om, în pofida nelegiuirilor și a păcatelor sale și, din acest motiv, l-a mărturisit pe Dumnezeu și l-a rugat: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni în Împărăția Cerurilor” (Luc. 23, 42) – lucru pe care trebuie să-l facem și noi în momentul recunoașterii păcatului când, în duhul pocăinței aflându-ne, suntem chemați să-I cerm lui Dumnezeu să fie milostiv nouă, păcătoșilor!... Celălalt

tâlhăr, care L-a acuzat pe Hristos – tocmai în momentul în care Acesta, ca Dumnezeu – Om era răstignit „pentru noi și pentru a noastră mântuire” – acesta nu era doar un acuzator al lui Dumnezeu, dar și un învinuitor al omului luat drept creația divină, pentru că el învinuiește și blasfemiează în acesta omul ca și chip al lui Dumnezeu. Altfel spus, el făcea lucrarea diavolului – blasfemiatorul și profanatorul: îl blasfemiează pe Dumnezeu în preajma oamenilor și invers, adică pe oameni în preajma lui Dumnezeu. În acea clipă, Crucea lui Hristos a fost totodată judecata și mântuirea pentru cei doi tâlhari și, în persoana lor, pentru întreaga umanitate. „În mijlocul celor doi tâlhari se găsea Crucea Ta, o Hristoase, drept criteriu al dreptății; unul dintre cei doi tâlhari coboară în iad prin greutatea blasfemiei sale, celălalt fiind iertat de păcatele sale și înălțat spre cunoașterea teologiei”¹

În aceste clipe, dintre acești doi oameni ce se aflau în aceeași situație cu același verdict, avem unul care îl mărturisește pe Dumnezeu și își dobândește mântuirea ca om (este ceea ce înseamnă teologia în sensul deplin și autentic al cuvântului), și un altul care îl acuză și îl blasfemiează pe Dumnezeu (iată o latură și o consecință a secularizării) și, prin aceasta, își tăgăduiește mântuirea ca om (pentru că, fără Iisus Hristos, nu există nici om în adevăratul sens al cuvântului, nici mântuire – ieșind aici în evidență, aspectul soteriologic și eshatologic al vieții persoanei). Potrivit acestui principiu putem zice că istoria întreagă a umanității, și a fiecăruia dintre noi, este deja anticipată, judecată și manifestată, mai puțin prin faptele noastre personale, cât mai degrabă prin Crucea și atitudinea noastră față de Hristos cel răstignit și înviat². Din acest motiv, Sfântul Maxim Mărturisitorul ne spune că în taina Crucii și a Învierii este ascuns „destinul” (vocația) lumii și a oamenilor³.

Drumul în istoria umanității este parcurs între „apocalipsă” și „judecată”

În profunzimea sa, istoria umanității și a fiecărei persoane este un fel de „apocalipsă”, de „judecată”, o revelație și o manifestare a faptului că se duce o luptă permanentă în jurul problemei lui Hristos, în jurul adevăratului Dumnezeu. În faptele și evenimentele cotidiene ale vieții umanității și a fiecăruia dintre noi se îndeplinește și se hotărăște „destinul” final al oamenilor, după principiul atitudinii lor față de Dumnezeu – Omul Iisus Hristos. Începând cu cei doi oameni supuși păcatului și delațiunii morale, lângă Crucea lui Iisus Hristos se petrece și se consumă toată istoria și întreg „destinul ori soarta” oamenilor fiecărei epoci și, în consecință, sunt judecate faptele noastre „de același judecător” (Luc. 23, 40) acum, precum și la a doua Sa venire. Cu alte cuvinte, existența fiecărei persoane, ființa, menirea și istoria sa, în orice situație sau atitudine, este judecată în fața lui Hristos, a prezenței Domnului, în Iisus Hristos, adică este judecată pe temelia cea veșnică a lui Hristos și a atitudinii față de El!...

În momentul în care noi nu mai cugetăm la aceste adevăruri și realități *existențiale* ajungem la *secularizarea contemporană*, în cadrul căreia „omul de astăzi nu se mai gândește la îndumnezeire și este arareori preocupat de propria lui „sfințire”. Aceștia sunt

¹ Cartea de slujbă numită “Octoih”, vol. 8, vezi slujba de vineri dimineața...

² A se vedea Sfântul Marcu Acetul: “Când auzi Sfânta Scriptură spunând că Dumnezeu va da fiecăruia după faptele sale, nu gândi că faptele sunt demne de Iadul sau Raiul ceresc, ci că Hristos dă fiecăruia după faptele sale de credință sau necredință față de El; nu în felul în care se negociază mărfuri, ci după Dumnezeu, Creatorul și Mântuitorul nostru” (Filocalia, vol. 1, Editura Humanitas, București, 1995, p. 110)

³ Centurii gnostice, 1, 66, PG 90, 1108.

termeni ce au dispărut din fondul principal de cuvinte al limbii române.” Iată *secularizarea* care a dus la situația (de-a dreptul disperată) în care până și „Statul depune eforturi pentru o oarecare „umanizare” a societății, adică pentru instaurarea în societate a unei armonii care să permită conviețuirea pașnică între indivizi. S-a coborât astfel foarte mult ștacheta, s-au coborât exigențele. Dacă societatea Evului mediu avea drept ideal social sfințirea oamenilor, lumea de azi se mulțumește cu „umanizarea” lor. Trăim într-o lume descreștinată, care a abandonat treptat, treptat, valorile creștine. S-au mai bine zis, trăim într-o generație de oameni care niciodată nu le-a cunoscut și acceptat deplin conștient. Oamenii nu sunt descreștinați, pentru că, poate, n-au fost niciodată creștini. Lumea de azi trebuie mai întâi reîncreștinată, reatașată de valorile creștine, și sensibilizată la valorile rafinate ale ortodoxiei...”⁴

Cu alte cuvinte, *secularizarea* manifestă o relativizare a valorilor comunitarului prin accentuarea rolului pe care individul – nu persoana – îl are în masa din care se constituie societatea, de unde și caracterul mult mai evaziv al răspunderilor întemeiate pe datul de chip al lui Dumnezeu, pe libertate și conștiință. „Paradoxal, deși se urmărește prin structurile de stat și prin cele suprastatale împlinirea unui număr foarte mare de responsabilități ale omului modern – un revers al „drepturilor omului” – acestea nu privesc decât raporturile juridice pe care el le-a primit ori și le-a asumat, nicidecum pe cele morale sau ontologice. Omul își pierde sensul vertical al referințelor sale și se rezumă în primul rând la cele de pe orizontală, puse la dispoziție de către semen ori instituții, ambele prin intermediul societății, ale cărei amprente sunt tot mai necreștine...”⁵ Așadar „postmodernitatea și, împreună cu ea, *secularizarea*, îi solicită creștinului o conștiință aparte prin lucrarea căreia se afirmă accentuarea lucrării responsabilităților, de la modul în care sunt receptate până la îndeplinirea de care este nevoie să se bucure, căci numai conștiința răspunderii întărește raportul persoanei cu aproapele și cu Dumnezeu, înlăturând individualismul accentuat și ruperea de relație.”⁶

Ortodoxia are soluții, răspunsuri concrete și eficiente la stările secularizării

În consecință, responsabilizarea acțiunilor personale, instituționale și comunitare la nivelul persoanei, a familiei, a poporului dreptcredincios și – în final – a ecleziei, este o cerință a situației, a locului și a momentului, deoarece Ortodoxia are de oferit răspunsuri prompte și concrete la stările de fapt ale *secularizării*, în misiunea ei configurându-se oferirea spre lume a mărturiei despre spiritul specific ce a făcut-o să reziste vie, activă și dinamică timp de două mii de ani și să fie alături de poporul binecredincios în toate situațiile și împrejurările, concretizându-se în: puterea înnoitoare a Tradiției, actualitatea gândirii patristice, dinamica bogăției spirituale a credinței, înduhovnicirea omului și a creației, înaintea lui Dumnezeu.⁷ Atitudinea teologică, ce constă într-o formă de manifestare concretă a mărturiei pe care Biserica lui Iisus Hristos i-o dăruiește lumii, referitor tocmai la realitățile acesteia, trebuie să meargă de la sesizarea pericolului până la rezolvări concrete, pe care să le propună ca acte indispensabile ale dimensiunii

⁴ Pr. Lect. Dr. Teofil Tia, *Biserica Ortodoxă Română și Integrarea Europeană – reflexii, analize, problematizări*, Editura “Reîntregirea”, Alba Iulia, 2006, p. 21.

⁵ Pr. Dr. Ștefan Iloaie, *Misiunea Bisericii în contextual secularizării*, în rev. “Renașterea”, Anul XVII, serie nouă, noiembrie 2006, 11 (199), p. 2.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Dan Ciachir, *Ortodoxia în mileniul III*, în “Ortodoxia” anul 51, 2001, nr. 1-2, p. 11-14.

duhovnicești recunoscută și devenită țintă și scop a persoanei și a comunității. Biserica, formată din mireni și clerici, are o misiune extrem de dificilă, iar postulatele imaginii de ansamblu a realității sunt în măsură să o mobilizeze și să o capaciteze la acțiune, căci „dacă Biserica Ortodoxă se va mulțumi cu o prezență și cu o mărturie convențională în lume, nu va răspunde provocării contemporane cu duhul universal al lui Hristos și al Apostolilor, îl va lăsa pe omul contemporan neajutorat și va sucomba din cauza omogenizării promovate prin globalizare. Dacă, dimpotrivă, va avea curajul să promoveze în mod autocritic și cu pocăință, atât la nivel individual cât și la nivel comunitar, duhul tradiției sale, va putea să ofere adevărul universalității sale ca replică la himera globalizării.”⁸

Noi trebuie să luăm aminte la faptul că *existențialismul contemporan* trăiește această sărăcie și această goliciune a omului adică pierderea înțelesului omului ca și chip al lui Dumnezeu. Că fiecare existențialist este conștient sau nu, acest lucru depinde de fiecare persoană în parte, de modul în care mărturisește și trăiește fiecare, după cum fiecare rămâne sau nu om, după chipul lui Dumnezeu care trebuie să ducă la asemănarea cu El. În orice caz, conștientizarea sărăciei noastre și a acestei nenorociri și mizerii sufletești va duce la pocăință, iar întoarcerea la „chipul și asemănarea lui Dumnezeu” este posibilă doar pentru că în om există dinainte caracteristicile chipului dumnezeiesc și aceste caracteristici nu înseamnă doar un „proiect” ci însuși forța, capacitatea, posibilitatea și aspirația date de Dumnezeu pentru existența și viața autentică a omului întru Dumnezeu. Așadar, în Biserica lui Hristos, omul redevine el însuși, revine la el însuși, la frații săi, ceilalți oameni, își găsește natura, ființa sa, existența și viața autentice, ipostaza sa veridică, relația sa adevărată și comuniunea cu Dumnezeu, cu el însuși și cu semenii săi. „Ceilalți” pentru om, în Biserica Slavei și a bucuriei în Hristos, nu sunt „infernul”, ci bucuria, dragostea și paradisul său, dar și viața sa, după cum mărturisește Avva Apollo în „Patericul Egiptean”: „Ți-ai văzut fratele – L-ai văzut pe Dumnezeul tău”, iar Sfântul Simeon Noul Teolog adaugă: „Toți credincioșii trebuie să fie considerați de către noi ca o singură ființă: trebuie să ne gândim că în fiecare dintre ei locuiește Hristos și astfel, din iubire pentru El, noi trebuie să fim pregătiți să ne dăm viața în modul voluntar”⁹. Ca atare, sfinții lui Dumnezeu în Biserica Ortodoxă (exemple autentice sau pilde vii și demne de urmat în tot ceasul și în tot locul), manifestă și arată de-a lungul veacurilor, ca și astăzi de altfel, personalitatea Domnului nostru Iisus Hristos Însuși, în lume, una a comuniunii în dragoste frățească, chiar dacă ea este una contaminată de *secularizare*. Și aceasta, pentru că în sfinți și prin sfinți, ca și chipuri vii ale Chipului lui Dumnezeu – Hristos Domnul – Care este arhetipul omului, se vedește adevărata menire și vocație a omului. Când păgânul Autolicus i-a cerut Sfântului Teofil al Antiohiei spunând: „Arată-mi pe Dumnezeul tău”, Sfântul i-a răspuns: „Arată-mi pe omul tău și-ți voi arăta pe Dumnezeul meu”.

În fiecare epocă, oamenii lui Iisus Hristos, ca fii risipitori sau tâlhari recunoscători, chiar dacă au cunoscut căderea și slăbiciunea păcatului, a corupției și a morții naturii noastre umane plină de neputințe, n-au încercat (și chiar dacă au făcut-o, au regretat ulterior) să prezinte în fața lui Dumnezeu „auto-justificarea” ori „auto-îndreptățirea lor” lor sau „dreptul” ori „libertatea” lor. Însă mulți alți oameni, mai cu

⁸ Georgios I. Mantzaridis, *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*, trad. Pr. Prof. Dr. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002, p. 180-181.

⁹ Sfântul Simeon Noul Teolog, c. III, 3, *Sources Chretiennes*, nr. 60, p. 80.

seamă din ziua de azi, trăiesc în mod tragic și amar propria lor cădere, din pricina „invaziei concepțiilor și a dorințelor pătrunse de iubirea pentru păcat” pe care-l și justifică, conform cuvintelor Sfântului Maxim Mărturisitorul, care spune că „ei transformă slăbiciunile naturii umane în materie pentru răutate”¹⁰, motiv pentru care „nu se îndreptătesc” nici nu se mântuiesc, ci „se condamnă pe ei înșiși” (Tim. 3, 11). Adevărații creștini – cei care nu sunt stăpâniți de *duhul secularizării lumii acesteia*, afectate de relativizare și desacralizare, adică autenticii purtători de Dumnezeu știau dintotdeauna, și știu și astăzi, că singura lor îndreptățire, singura lor salvare și nădejde de mântuire, precum și viața lor veșnică, este deci, adevărata lor libertate și adevăratul Om, Care din iubire pentru oameni (Ioan 3, 16-17) „i-a luat asupra Lui și i-a enipostaziat în El”¹¹, în Trupul Său teandric care este Biserica.

Biserica în aceste (ră) timpuri trebuie să fie ea însăși

Una dintre condițiile cele mai importante pentru ca Biserica Ortodoxă să desfășoare o misiune eficace pentru *timpul și contextul secularizării* este aceea de a fi ea însăși!... Tocmai încercările de mișcare a terenului pe care ea se fundamentează, de subminare a autorității sale, dar mai ales, neperceperea fenomenului secularizator ca fiind un pericol iminent al lui „acum și aici”, propriile noastre interogări lipsite de sens, totodată atenția deturnată de la adevăratele pericole către aspectele mărunte, superficiale și insignifiante ale formei, de asemenea și altele ca acestea, sunt capabile să creeze disproporția între pericolul real și fondul bine conturat al credinței, altminteri în stare și în măsură – prin forța prezenței și a mărturiei duhului creștin în lume (cel scripturistic, patristic și filocalic) – să facă față unei asemenea încercări sau provocări. „Păstrarea identității misiunii pe care Ortodoxia o desfășoară prin credincioșii ei reprezintă identificarea fiecăruia dintre aceștia cu însăși trăirea creștină autentică, cea care dă viață și forță duhovnicească pentru împlinirea interioară, dar și pentru mărturia exterioară a adevărului privind frumusețea și unicitatea trăirii în și cu Iisus Hristos.”¹²

Prin urmare „după (re)descoperirea identității de sine, este iminentă nevoie de crearea câmpului de acțiune prin cunoașterea realității sociale căreia Biserica i se adresează și care ar trebui să fie cuprinsă, succint dar și pe larg, în ceea ce numim ***Doctrina socială a Bisericii***, un corpus de norme minime dar suficiente care să-i asigure elementului eclesial realitatea prezentării pârghiilor prin care structura bisericească transferă învățătura lui Hristos și poziția Sa către atât de diversificatele structuri laice: statale, sociale și private prin care ea primește înapoi, cu realism, manifestări ale altor structuri de a căror atitudine nu poate lua act decât în mod indirect.”¹³ Așa stând lucrurile, după aceea vom putea vorbi despre construirea în plan general dar și particular, într-un mod cât se poate de tehnic și de pragmatic, a misiunii actuale a Bisericii, la diferite niveluri și cu diferite răspunderi, ținând permanent seama de *contextul globalizării și secularizării*, de care nu putem face abstracție, căci atunci tot demersul nostru ar fi unul sortit eșecului.

¹⁰ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *PG* 91, 1045.

¹¹ Idem, *PG* 91, 1092.

¹² Mitropolit Hierotheos Vlahos, *Cugetul Bisericii Ortodoxe*, trad. Constantin Făgețan, Editura Sophia, București, 2000, p. 154 – 155.

¹³ Pr. Dr. Ștefan Iloaie, *Misiunea Bisericii în contextual secularizării*, în rev. „*Renașterea*”, Anul XVII, serie nouă, noiembrie 2006, 11 (199), p. 2.

În altă ordine de idei, trebuie să subliniem faptul că este nevoie de descoperirea adevărului care arată că învățătura creștină se împlinește și se trăiește și acum ca și altădată, ca model de viață în care unii nu mai cred și pe care alții îl persiflează. „Mai mult decât altădată, societatea, grupurile umane, comunitățile au nevoie de modele, pe care cel mai adesea le pun la dispoziție mijloacele mass-media, dar tocmai lipsa consecventă a acestora fac ca foamea după ele să fie mai mare; misiunea fiecărui creștin e să devină model pentru cel de lângă el, căruia să-i încredințeze trăirea proprie, cu smerenie, ca drum în care se realizează taina Emausului, pentru ca și el, la rândul lui, să primească de la celălalt aceeași mărturie, de care are nevoie spre a se fortifica duhovnicește. Spre deosebire de alte timpuri și contexte sociale, creștinii vremurilor actuale simt nevoia să fie mereu încredințați de realizările contemporanilor, spre a trece mai ușor și mai sigur peste încercările specifice contextului lor istoric.”¹⁴ Pentru care fapt, Biserica este chemată „să proclame Evanghelia în total respect față de libertatea oamenilor (pe care o revendică și la care țin foarte mult, datorită mai ales, orgoliilor), prezentând-o ca o propunere făcută de Dumnezeu omului liber, propunere care cere adeziunea omului. Proclamarea mesajului creștin trebuie deci făcută cu vigoare, dar și cu smerenie și delicatețe, fără tentative mai mult sau mai puțin mascate de a forța libertatea oamenilor. Sfântul Apostol Petru în prima sa Epistolă recomanda primilor creștini – care se găseau într-o situație similară sub anumite aspecte celei de azi, să fie „pregătiți tot timpul a răspunde la oricine le va cere să dea socoteală pentru... speranța ce era în ei, dar să o facă cu gingășie și cu respect” (I Petru 3, 15).”¹⁵

În încheiere, plecând de la cei doi tâlhari de pe cruce, care ne reprezintă pe noi – cei, mai mult sau mai puțin afectați de duhul nefast al secularizării, vom susține că demersul misionar al Bisericii trebuie să cuprindă conceptul conform căruia Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălăsluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții Domnului Iisus Hristos, cea autentică. „Astfel înțeleasă, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a aceleia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei cu anumite răspunderi în Biserică.”¹⁶ Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (nesecularizată în conținutul și fondul ei intrinsec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi, aprecia sau gusta în profunzimea ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile noastre, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

Drd. Stelian Gomboș

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Pr. Lect. Dr. Teofil Tia, *Biserica Ortodoxă Română și Integrarea Europeană – reflexii, analize, problematizări*, Editura “Reîntregirea”, Alba Iulia, 2006, p. 21-22.

¹⁶ Pr. Dr. Ștefan Iloaie, *Idem*, p. 2.

Rezumat

În studiul de față, plecând de la condiția și statutul celor doi tâlhari care au fost răstigniți pe cruce odată cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos, am ajuns la observația că cei doi reprezintă umanitatea întreagă de astăzi și dintotdeauna, vis-a-vis de Domnul Iisus Hristos. Această reflecție și meditație m-a ajutat foarte mult să dezbate problema ***omului de azi din Biserică, între Iisus Hristos, existențialism și secularizare***, ajungând astfel, la câteva observații și concluzii cu privire la aspectele secularismului, ce influențează și afectează într-o mai mică sau mai mare măsură viața spirituală a credincioșilor contemporani și, implicit viața sacramentală ori doctrinară a Bisericii.

Concluzia esențială a studiului este aceea a redesoperirii și reiterării tezaurului patristic, liturgic, canonic și dogmatic al Bisericii cu scopul fortificării duhovnicești a oamenilor și consolidării vieții bisericești misionare, în vederea combaterii desacralizării vieții creștine și a relativismului religios, care constituie factorii principali ai afirmării și extinderii secularizării în contextul globalizării lumii acesteia postmoderne.

Drept urmare, întoarcerea la originile învățaturii bisericești înseamnă întărirea cuvântului Mântuitorului nostru Iisus Hristos – care ne asigură că „Biserica este cetatea pe care nici porțile iadului nu o vor birui!...”

Drd. Stelian Gomboș